

Verkondiging

Gemeente in de Heer Jezus Christus,

‘Ik hoop maar dat er aanstaande zondag geen onkerkelijke mensen in de kerk zitten’, zei iemand afgelopen week bij het meelesen. ‘Ze zouden bij die gruwelijke verhaal meteen afhaken’. Eerlijk gezegd, denk ik, of weet ik eigenlijk wel zeker, dat ook kerkelijke mensen dit zouden doen. Er wordt nog wel meer verteld in de verhalen van vandaag. Maar onmiddellijk trekt die lugubere scène waarin een beledigde profeet in de naam van onze God twee berinnen bestelt die maar liefst tweeënveertig kleine jongens afslachten, onze aandacht. Gruwelijk! Waanzin! Absurd! Dat zijn zo ongeveer onze eerste reacties bij het horen van dit verhaal. En inderdaad, en zo begrijp ik ook de eerste opmerking: ‘Zo zie je maar weer hoe abject en primitief religie is’. Ze willen al geen regenboogband dragen als aanvoerder van een voetbalelftal. Is dat eigenlijk niet in zichzelf al de eerste stap richting geweld dat blijkbaar intrinsiek is aan elke vorm van religie? Hoe gezond is het als je je religie baseert op geweldsteksten als deze?

We doen er goed aan om deze verontwaardiging niet meteen terzijde te schuiven. Uitleggers door alle eeuwen heen, te beginnen natuurlijk met de rabbijnen, hebben er altijd moeite mee gehad. Misschien is het zelfs de verklaring waarom de profeet Elisa in de traditie nooit dezelfde status heeft gekregen als zijn leermeester Elia. Al, moet ik zeggen, kon Elia er ook wat van; met zijn krijgende oproep aan het volk om geen van de vierhonderdvijftig man Baalpriesters van de berg Karmel te laten

ontkomen maar hen tot de laatste man af te slachten. We kunnen er niet omheen. De Bijbel bulkt van het blinde geweld. Meer, veel meer, zo merkte iemand ooit fijnzinnig op dan er in de hele Koran te vinden valt.

De rabbijnen hadden het er maar moeilijk mee. Ze haastten zich om te verklaren ofwel Elisa hiermee buiten zijn profetische boekje gaat ofwel dat dit natuurlijk nooit echt gebeurd kan zijn. Scherpzinnig merkten sommigen op dat in de omgeving van Jericho bossen noch beren voorkomen. En op grond daarvan werd in Israël nog lange tijd de uitdrukking 'bossen noch beren' gebruikt voor iemand die een sterk verhaal aan het opdissen was.

Hoe grappig ook, eigenlijk hebben de rabbijnen hier ook de sleutel in handen voor het beter begrijpen van deze verhalen. Want ze zijn eerst en vooral dat: sterke verhalen. Al zijn ze niet echt gebeurd, ze zijn wel waar. In die zin dat ze een waarheid bevatten die ook nog voor ons van gelding kan zijn.

Afgelopen week bekeken wij met een klein maar fijn gezelschap naar de Zuid Koreaanse film *Parasite*. Zonder nu al te veel op de inhoud door te gaan, eindigt deze film met een excessief bloedbad. Tegelijkertijd is deze film overduidelijk een bitterzoet en venijnig sociaal commentaar op de onoverbrugbare standenmaatschappij in Seoul waar het kapitalisme in de meest onversneden vorm als een religie wordt beleefd. Het bloedbad in de film is dus eerst en vooral een artistieke illustratie van de onvermijdelijke clash tussen de onder- en bovenklasse van de samenleving, gelardeerd in een vorm van geweld dat rechtstreeks uit de films van Quentin Tarantino zou kunnen komen. Maar de allereerste reactie van de toeschouwers - en ik begrijp dat helemaal - was dat de

film gruwelijk en heftig was. En natuurlijk is dat zo. Maar het is eerst en vooral het geweld zoals dat ook in de sprookjes van Grimm voorkomt of in de eindeloze schermutselingen van Jan Klaassen en Katrijn. Het is er natuurlijk wel. Maar het staat voor iets anders. Die wolf, als symbolisering van het kwaad, die moet dood en gruwelijk ook. In Jan Klaassen en Katrijn herkennen wij ons eigen vergeefse pogingen wat van ons leven te maken, desnoods door list en bedrog. Terwijl je weet dat je uiteindelijk toch de klappen krijgt en dan vooral door de autoriteiten die altijd het laatst lachen. Het maakt deze verhalen waar terwijl we tegelijkertijd weten dat er geen wolven met stenen in hun buik de put in zijn gestort en de klappen die Jan Klaassen krijgt niet echt pijn doen.

Misschien wel omdat de bijbelverhalen zo ijzersterk geschreven zijn, valt het ons steeds moeilijk om die symboliek ook in deze verhalen te zien. We lezen van gruweldaden en menen dan ook onmiddellijk dat deze dingen ook daadwerkelijk gebeurd zijn. Een dergelijk biblicisme leidt uiteindelijk tot kerkverlating. En terecht, waarom zou je in hemelsnaam een volgeling willen zijn van een dergelijke gewelddadige God met zijn bloeddorstige profeten?

Het helpt mij om het verhaal van Elisa en zijn berinnen te lezen en te begrijpen als een sterk verhaal. Bossen noch berinnen waren daar. Toch maakt het dat in de kern niet minder waar. Want het gaat over iets anders.

De verhalen van Elia en Elisa worden opgeschreven in tijden van grote politieke onrust. Het Noordrijk en het Zuidrijk zijn uit elkaar gevallen. Over beide rijken regeren verschillende koningen. Maar zij regeren in

hun laatste dagen. Het is slechts een kwestie van tijd of ze zullen alle macht kwijtraken. Het Noordrijk Israël als eerste. Het zal in ballingschap weggevoerd worden. Het Zuidrijk Juda wat later. De profeten Elia en Elisa gaan met name rond in het Noordrijk, in Israël. Daar loopt dus alles op zijn laatste benen en de profetische analyse is dus niet dat zoiets de schuld van anderen is. Dat doen wij graag. Wij wijzen graag met het vingertje naar anderen. De kritiek in Israël blijft intern. Wij, en alleen wij, hebben er een potje van gemaakt. Wij bleken in onszelf verdeeld en wij zijn niet trouw gebleven aan onze eigen God die ons met eigen hand en uitgestrekt arm uit Egypte heeft gevoerd. Wij konden uiteindelijk de vrijheid niet aan en wij zijn opnieuw slaaf geworden. Horig aan allerlei andere machten die uiteindelijk niets anders willen dan over ons heersen en ons knechten. Wij hebben aan hen ons geloof geschonken. Zoals in Zuid Korea zowel puissant rijk als hemeltergend arm dezelfde religie van de vrije markt zijn gaan aanbidden. Terwijl ik vermoed dat die film daarom overladen werd met Oscars en Gouden Palmen omdat ook wij dat in het Westen ten diepste herkennen. Wij, zo zegt Israël en daar horen wij sinds Jezus bij, wij zijn onze God niet trouw gebleven. Wij zijn andere goden achterna gaan lopen en precies zo ook onze ondergang tegemoet. Die ballingschap, zo moet u weten, zat eraan te komen omdat wij eigenlijk al veel langer weer slaven waren geworden en niet meer in vrijheid wilden leven.

Boers en boertig en inderdaad met brute middelen, tekenen profeten als Elia en Elisa daar een fel protest tegenaan. Op plaatsen waar men de Heer trouw heeft proberen te blijven, zoals in Jericho, steken zij de bewoners een hart onder de riem. In Jericho maakt Elisa een zuiverend einde aan een bron die het land en de kinderen vergiftigt en ontijdig geboren laat worden. Maar op andere plaatsen, zoals op de Karmel of

richting Bethel - waar de profeet veelzeggend genoeg nooit aankomt, maakt hij er ook een einde aan. Een einde aan wat in bijbels opzicht een volstrekt geperverteerde maatschappij moet heten. Waar de mensen geen recht wordt gedaan en het woord aan de brutaalsten en de meest cynischen is. Dát, die woede, die waanzin, die verbetenheid, dat komt ons tegemoet in de jongens die hem mogelijk al vanuit Bethel tegemoet komen. Dat zijn - en het Hebreeuws geeft hier ook ruimte voor - misschien wel helemaal niet van die onschuldige, kleine kindertjes. Eerder shockeert ons het feit dat zij ondanks hun jonge leeftijd, al helemaal nergens meer in geloven. Hun cynisme en kwaadaardigheid proberen de profeet te raken waar zij hem maar raken kunnen. Zij hissen en sissen van tribunalen en complotten. Het lijkt er zelfs wel op dat zij van verre vernomen hebben van de hemelvaart van zijn leermeester Elia en deze profeet toevoegen ook maar snel richting hemel te verdwijnen: 'Omhoog jij, omhoog jij, kaalkop!' Dan zijn wij tenminste van dat hinderlijke profetische stemmetje af.

Dat er vervolgens twee berinnen verschijnen die uitgerekend tweeënveertig van hen verscheuren, dat is net zomin toevallig als dat er één wolf en zeven geitjes zijn. Niemand die zijn kinderen of kleinkinderen dat verhaal vertelt, zal zich ooit in dat aantal van zeven vergissen. Dat is cruciaal voor het verhaal. Die twee berinnen zijn die twee koningen onder wier gebrek aan leiding het Noordrijk ten onder ging. Daar hadden zij als een soort Liz Truss avant la lettre eigenlijk niet eens buitenlandse vijanden voor nodig. Dat getal van tweeënveertig komt in de bijbel verschillende malen voor als symbolisch getal voor het Noordrijk Israël dat ten dode is gedoemd.

Maar laat het dan allemaal niet letterlijk zijn bedoeld, de profetische boodschap liegt er niet om. Het is menens. Volkomen terecht worden de koningenboeken niet gerekend tot de historische boeken. Rondom die mallotige vraag: 'wie es eigenlijk geweest is'. Nee, het is voluit profetische geschiedschrijving. Het werpt een profetische blik op onze werkelijkheid en daarin zijn dingen die ermee door kunnen. Maar er zijn ook zeker dingen die fel afgewezen worden en veroordeeld worden. De profetische visie op het leven behelst zegen en vloek. Het is een zaak van leven op dood. Er is geen wezenlijke ruimte voor grijstinten. De dingen zijn of goed of ze zijn fout. Of we gaan erachter staan en zetten ons ervoor in. Of we schrijven ze af en komen ertegen in het geweer. Het is een soms een beetje jaloersmakende visie die ik wel in bepaalde theologische tradities en ook wel bij sommige collega's herken. Maar ik heb dat niet. Ik weet het eigenlijk nooit meteen en wil nog wel eens eindeloos dralen tussen verschillende standpunten. Toch is er wel een element dat bij mij komt bovendrijven, ook in verband met onze Evangelielezing. Dat is het element van de woede. We zijn er als de kippen bij om dat meteen de grond in te drukken. Dat zou dan bijvoorbeeld niet christelijk zijn enzo. Maar ik zie dat deze emotie in onze beide lezingen volstrekt gehonoreerd worden. Elisa ontsteekt in woede en waar zou het recht gebleven zijn als die weduwe bij de onrechtvaardige rechter niet woedend had geïnsisterd op haar recht. Zij krijgt haar zin omdat, zoals de rechter letterlijk zegt, 'zij mij zo dadelijk nog een blauw oog komt slaan ook'. Als wij de woede tot een verboden terrein verklaren, gaat zij ondergronds en dat is vaak nog veel erger en vileiner. De woede, mijn woede, onze woede, kan een goede graadmeter zijn voor wat echt niet deugt. Wat niet in orde is. Wat ons terecht woedend maakt. Omdat het bijvoorbeeld Gode geklaagd is. Inderdaad kan dat de cynische, defaitistische, illusievolle samenleving

van vandaag zijn. Zij die zich niet langer meer overgeven aan de profetische droom van vrede en recht. En dan is woede misschien nog wat. Want wie woedend is, heeft alle hoop nog niet laten varen. Die verwacht nog iets.

Amen.